

SIGNGRAM

SignGram - un model per a les gramàtiques de referència de llengües de signes

COST Action IS1006¹

Antecedents

La investigació en lingüística de llengües de signes ha passat per nombroses etapes i ha progressat notablement des del treball pioner de Stokoe (1960). Això es constata no només pel nombre considerable de publicacions de treballs lingüístics i aplicats, sinó també pel desenvolupament de noves àrees d'investigació i l'enfortiment de xarxes de recerca internacionals.

Durant la primera etapa de la investigació sobre llengües de signes, entre 1960 i 1980, l'atenció es va centrar, bàsicament, a refutar la idea preconcebuda que les llengües de signes no constitueixen llengües naturals plenes. En aquell moment, la investigació es va dedicar fonamentalment a la descripció de les estructures gramaticals bàsiques de la llengua de signes. Dos objectius principals van ser demostrar que les llengües de signes difereixen clarament dels gestos d'una banda, i que sorprenentment s'assemblen a les llengües orals pel que fa a les seves estructures gramaticals bàsiques, d'altra banda. L'anàlisi es va centrar gairebé exclusivament en diverses llengües de signes occidentals amb un fort èmfasi en la llengua de signes americana (ASL).

Durant la segona etapa, entre 1980 i 1995, el focus de la investigació va passar a l'impacte que les dues modalitats de producció i percepció tenen sobre les estructures gramaticals. A més d'estudiar els universals independents de la modalitat, la investigació se centrava en les diferències dependents de la modalitat entre la modalitat orauditiva de les llengües orals i la modalitat gestovisual de les llengües de signes (cf. Meier 2002 i Aronoff *et al.* 2005). D'altra banda, l'anàlisi teòrica dels diversos aspectes gramaticals en els marcs de les teories lingüístiques modernes com ara la gramàtica cognitiva, funcional o generativa va esdevenir un centre d'interès principal. A més, es van investigar cada vegada més els fonaments psicològics i neurolingüístics de les llengües de signes. Des de llavors, s'han publicat nombrosos estudis experimentals i teòrics detallats sobre diversos fenòmens gramaticals.

---

¹ El text original alemany, obra d'Annika Herrmann and Markus Steinbach (Seminar für Deutsche Philologie, Georg-August-Universität Göttingen, 37073 Göttingen; annika.herrmann@phil.uni-goettingen.de, markus.steinbach@phil.unigoettingen.de), va ser publicat a la revista alemanya *Das Zeichen* 96 (2014): 110-114. La traducció i adaptació al català de la versió anglesa ha estat realitzada per Josep Quer (ICREA-Universitat Pompeu Fabra, Barcelona; josep.quer@upf.edu). Adreça de contacte de *SignGram*: is1006@upf.edu.

Durant la tercera etapa, a partir de la dècada de 1990, la gamma de temes d'investigació en el camp va créixer enormement. Com a resultat d'un nou interès en la tipologia de les llengües de signes, es va posar especial èmfasi en el potencial de variació entre les llengües de signes i en la descripció i anàlisi de les llengües de signes no occidentals (cf. Zeshan 2004a i b; Perniss *et al.* 2007). En fer-ho, van rebre especial atenció les anomenades “llengües de signes rurals”. Aquestes llengües de signes s'utilitzen en comunitats lingüístiques relativament petites i en general aïllades, amb una alta incidència de dèficit auditiu hereditari (cf. Nyst 2012). Un segon focus d'interès aborda la generació de corpus generals anotats i el corresponent processament automàtic de les llengües de signes (cf. per exemple, el Projecte de Corpus de la llengua de signes australiana (AUSLAN), <http://www.auslan.org.au/about/corpus/> i el Projecte de Corpus de la llengua de signes alemanya (DGS) a Hamburg, [www.sign-lang.uni-hamburg.de/dgs- Korpus/](http://www.sign-lang.uni-hamburg.de/dgs-Korpus/) o el de la LSC <http://blogs.iec.cat/lsc/corpus/> a Catalunya). Altres qüestions importants de la investigació actual en la lingüística de llengua de signes aborden la forma i la funció dels anomenats components no manuals, les estructures del text i del discurs, la interfície de llengües de signes i gestos, els aspectes sociolingüístics, i l'adquisició (bilingüe bimodal) del llenguatge.

Avui en dia, la investigació sobre llengües de signes constitueix una part integral de la lingüística moderna en tots els aspectes. D'una banda, això es reflecteix en diversos treballs sobre les llengües de signes, que han estat publicats en revistes i manuals de Lingüística sobre qüestions lingüístiques específiques (cf. per exemple Sandler i Lillo-Martin 2001; Corina i Knapp 2006; Wilcox i Wilcox 2010; Pfau i Steinbach 2001, i Herrmann i Steinbach, 2013), i d'altra banda per les dues revistes internacionals sobre la lingüística de llengua de signes *Sign Language Studies* i *Sign Language and Linguistics*, així com pel nombre de manuals específics sobre la lingüística de llengua de signes, que documenten l'estat de la recerca d'una manera impressionant (cf. Marschark i Spencer 2003 i 2010; Brentari 2010; Eichmann, Hansen i Hessmann 2012, i Pfau, Steinbach i Woll 2012).

Malgrat aquesta evolució molt positiva del camp, subsisteix una deficiència important per a la lingüística moderna de llengües de signes. Encara que hi ha diversos llibres d'introducció a llengües de signes concretes i molts estudis detallats sobre diversos fenòmens gramaticals, com les configuracions manuals, la concordança entre verb i arguments, l'ús de l'espai sígnic, les metàfores o la prosòdia no manual, per esmentar-ne només uns quants, encara no existeixen descripcions gramaticals exhaustives de les llengües de signes. Això vol dir que, a diferència de la lingüística de les llengües orals, segueixen faltant descripcions generals de les llengües de signes en el seu conjunt. Per tant, la lingüística moderna de llengües de signes no té una important base (tradicional) per a la descripció gramatical, que és essencial no només per als estudis lingüístics comparatius, el desenvolupament i la verificació de les teories lingüístiques i la investigació lingüística experimental, sinó també per a l'ensenyament d'idiomes, les proves de nivell de llengua, la formació d'intèrprets, i la documentació i protecció d'un patrimoni lingüístic i cultural excepcional.

L'Acció COST Projecte *SignGram* - *Desentranant les gramàtiques de llengües de signes europees: Rutes cap a la plena ciutadania de les persones sordes signants i per a la protecció del seu patrimoni lingüístic* és un primer pas per omplir aquest buit establint l'objectiu de definir normes uniformes per a la compilació de gramàtiques de referència. En el marc d'aquest projecte, es desenvolupa un model per a les gramàtiques de referència que s'ajusti als estàndards de la lingüística moderna i sigui adequada per als requisits de modalitat específica de les llengües de signes. La següent secció ofereix un breu resum d'aquest projecte.

L'Acció COST Projecte *SignGram*

El 2010, un grup de lingüistes de set països europeus diferents encapçalat per Josep Quer, de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona, va presentar una proposta d'un projecte d'investigació científica al programa COST (Cooperació Europea en Ciència i Tecnologia). L'objectiu del projecte és desenvolupar un model per a les gramàtiques de referència de les llengües de signes. Una vegada que el projecte va ser aprovat a finals de 2010 per una durada de quatre anys i es va iniciar a mitjans de l'any 2011, vuit països més s'hi van unir. Com a resultat d'això, científics de quinze països estan treballant junts en aquest projecte (cf. Fig. 1). Encara que Argentina i Austràlia no constitueixen membres directes de COST, tenen l'oportunitat de contribuir a projectes d'Accions COST gràcies a un acord de cooperació específic.

<i>Països sol·licitants</i>	<i>Països participants addicionals</i>
Alemanya	Argentina
França	Austràlia
Grècia	Dinamarca
Itàlia	Gran Bretanya
Països Baixos	Islàndia
Polònia	Noruega
Espanya	Àustria
	Turquia

Figura 1: *Països participants*

El focus principal de les anomenades Accions COST, que s'assignen a una de les nou diferents àrees científiques, és finançar les xarxes científiques i donar suport als joves investigadors. Això inclou tallers regulars en una de les localitats participants, l'intercanvi entre els científics per elaborar els temes rellevants per al projecte (les anomenades missions científiques a curt termini, STSM), escoles d'estiu per a joves investigadors i congressos científics periòdics. En el curs del Projecte SignGram, s'han consolidat els congressos *Avenços formals i experimentals en Teoria de Llengua de Signes* (FEAST). L'Acció COST Projecte SignGram forma part de l'àrea *Persones, Societats, Cultures i Salut* (ISCH). La motivació per al projecte i els objectius del projecte es resumeixen en un memoràndum de la següent manera:

"Les polítiques lingüístiques per als sords signants europeus requereixen gramàtiques de referència fiables de les seves llengües de signes (LS), que en general no existeixen o són de validesa limitada, si és que n'hi ha. Constitueixen la base per a l'ensenyament i la formació. A més, les gramàtiques descriptives són essencials per a la documentació d'un patrimoni lingüístic i cultural europeu que segueix estant en gran part no reconegut fins ara. Posar gramàtiques de LS a disposició de les comunitats signants, de responsables polítics, de lingüistes i de la societat civil en general enfortirà l'estatus de les LS i afavorirà la plena participació dels seus usuaris en la societat. Paral·lelament, l'aprofundiment dels coneixements sobre gramàtiques de LS amb un enfocament comparatiu teòricament informat contribuirà a la caracterització de la facultat humana del llenguatge, l'estudi de la qual està severament esbiaixat cap a les llengües orals. D'aquesta manera, els resultats empírics i teòrics de les LS tindran un impacte en diversos dominis de l'agenda actual de les ciències cognitives. Aquesta Acció COST té com a objectiu desenvolupar la primera xarxa europea per dissenyar un model per a aquestes gramàtiques de referència, que són eines indispensables."

(http://www.cost.eu/domains_actions/isch/Actions/IS1006).

A través del desenvolupament d'un model per a les gramàtiques de referència de les llengües de signes, *SignGram* té com a objectiu proporcionar una base uniforme per als elaboradors de gramàtiques per tal que aquests puguin establir les gramàtiques de referència específiques de determinades llengües de signes d'acord amb estàndards consolidats. En aquest cas se suposa que les gramàtiques de referència han de complir amb els estàndards de la lingüística moderna, és a dir, que no només proporcionin una important font d'informació per a la investigació lingüística de les llengües de signes individuals, sinó que també pugui ser utilitzat per les anàlisis comparatives de diferents llengües de signes, així com de llengües orals i llengües de signes. A més, tant els usuaris sords com els oients han de poder obtenir informació completa sobre les llengües de signes específiques de forma ràpida, sense importar si l'objectiu són estudis lingüístics, preparacions de cursos de llengua de signes o pur interès per una llengua de signes específica o en les llengües de

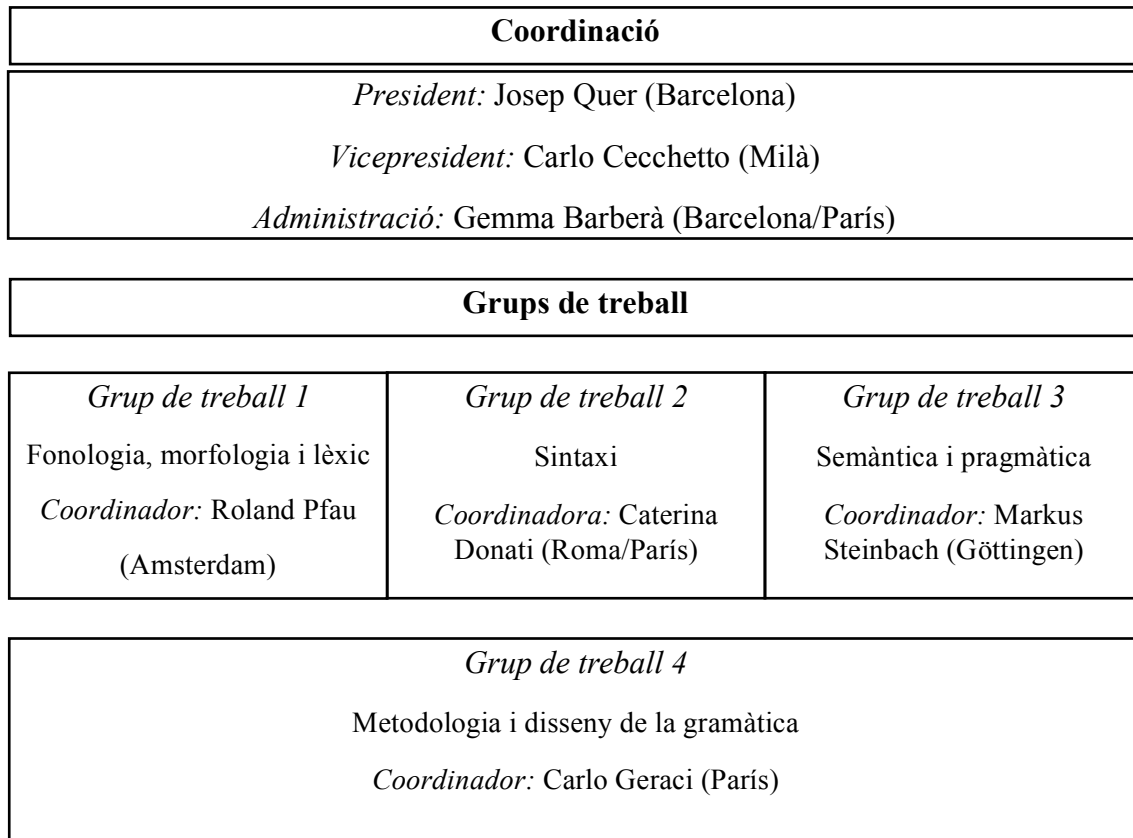
signes en general. En conseqüència, totes les gramàtiques de referència han de ser trilingües, almenys: a més de la llengua de signes local i les llengües orals (per exemple, a Catalunya l'LSC i el català i el castellà), tota la informació també ha d'estar disponible en anglès.

Un model per a les gramàtiques de referència

El model per a gramàtiques de referència que es desenvolupa en el marc del Projecte d'Acció COST, consta de les quatre parts següents:

- Un índex, que serveix a l'elaborador de gramàtica com una llista detallada de totes les categories, els trets i els fenòmens gramaticals rellevants que se suposa que s'han de descriure en una gramàtica de referència completa d'una llengua de signes concreta.
- Un manual, que proporciona important informació de base lingüística sobre les categories, els trets i els fenòmens gramaticals corresponents i proporciona directrius que expliquen com s'implementen en la gramàtica de referència. Com a informació addicional de suport, el manual ofereix descripcions gramaticals curtes dels aspectes formals i funcionals de cada categoria, tret o fenomen, exemples il·lustratius de llengües de signes i orals, advertiments per a la seva descripció, i una breu llista de bibliografia bàsica i complementària.
- Un glossari, que explica de forma concisa les categories, els trets i els fenòmens gramaticals més importants amb enllaços als passatges corresponents en el manual.
- Un recull de materials per a induir dades, que ajuda l'elaborador de gramàtica a obtenir les dades per a cada fet gramatical a partir d'un punt de vista formal i funcional i amb referència a la llengua de signes corresponent mitjançant la consulta de signants nadius.

Aquest model de gramàtica de referència es desenvolupa en el Projecte d'Acció COST en quatre grups de treball, cadascun dels quals s'ocupa de diferents aspectes de la gramàtica de les llengües de signes. Els quatre grups de treball estan coordinats per un equip de direcció, que organitza les trobades de treball regulars, les STSMs, el congrés científic FEAST i l'enllaç amb l'oficina de COST.

Figura 2: Estructura i grups de treball de SignGram

Una característica especial del model de gramàtica de referència consisteix a complementar el punt de vista formal tradicional sobre la gramàtica, en el qual se centren els dos primers grups de treball, amb una nova perspectiva funcional (grup de treball 3). A més, el model de gramàtica aborda qüestions metodològiques, que es descriuran breument a continuació (grup de treball 4). Això vol dir que les categories gramaticals no es defineixen només formalment, sinó també en termes de les seves possibles funcions i viceversa (cf. Matthewson 2004 i 2006). D'altra banda, se suposa que les dades lingüístiques han de ser recopilades, analitzades i documentades segons els estàndards lingüístics més recents.

A més dels factors històrics i sociolingüístics generals, el focus del primer grup de treball (fonologia, morfologia i lèxic) se situa en la descripció precisa del lèxic de les llengües de signes (categoria gramatical, lèxic natiu i préstecs), la fonologia (estructures sublèxiques, processos fonològics i prosòdia) i morfologia (flexió verbal i nominal, derivació i composició). El segon grup de treball (sintaxi) s'ocupa de les estructures sintàctiques simples i complexes, com oracions simples i constituents, les relacions gramaticals, l'ordre de les paraules, els diferents tipus d'oracions, així com la subordinació i la coordinació. El tercer grup de treball (semàntica i pragmàtica) proporciona les descripcions semàntiques funcionals de les categories gramaticals de què s'ocupen els dos

primers grups de treball (per exemple, el temps, l'aspecte, l'estructura argumental, la negació, els tipus d'oracions i la subordinació). A més, el significat textual i les estructures del discurs són temes importants d'aquest grup de treball (per exemple, la referència, les relacions anafòriques, l'estructura informativa, les metàfores i la interacció comunicativa).

El quart grup de treball està dedicat específicament a qüestions metodològiques i a la coordinació de les qüestions d'interès per a tots els grups de treball, així com totes les activitats addicionals, com ara el congrés FEAST, les escoles d'estiu, i les STSMs. A més dels materials per a induir dades esmentats anteriorment, les qüestions metodològiques sobretot inclouen les normes comunes que s'apliquen a l'índex i al manual. Això afecta tant l'estructura dels capítols individuals com l'estil (i la profunditat lingüística) de la descripció de les respectives categories gramaticals. Un altre aspecte important es refereix a la publicació i la difusió específica posterior del model de gramàtica en una plataforma d'accés obert en línia. El manual no només es pretén que sigui de lliure accés a Internet, sinó que també, a llarg termini, s'ha de poder implementar directament en una plataforma corresponent en línia, igualment de lliure accés. Com a resultat, l'elaborador de la gramàtica podrà dur a terme la descripció de la seva gramàtica de referència directament en aquesta plataforma d'acord amb una norma comuna (cf. per exemple, l'eina de gramàtica en línia GALOES, www.galoes.org/home). Per tant, un objectiu a llarg termini d'aquest projecte és proporcionar una plataforma a Internet que faci descripcions multilingües de totes les llengües de signes seguint normes uniformes lliures i disponibles a nivell mundial. No obstant això, aquesta implementació específica del manual, així com la generació de gramàtiques de referència concretes no es poden aconseguir dins aquest Projecte d'Acció COST a causa de la manca dels recursos necessaris per a aquesta complexa tasca.

Informació addicional

Al lloc web d'aquest projecte (www.signgram.eu) es pot trobar més informació sobre l'Acció COST Projecte *SignGram*. El lloc web proporciona informació sobre objectius, participants, tallers, congressos i cursos d'estiu.

Figura 3: Lloc web de COST SignGram

Al juny de 2014, el congrés FEAST va tenir lloc per tercera vegada. FEAST 3 va ser organitzat per la Universitat de Venècia (virgo.unive.it/venicefeast) i va ser precedit per l'escola d'estiu COST SignGram de tres dies, que va oferir cursos sobre fonologia, morfologia i sintaxi/semàntica de llengües de signes a estudiants postgraduats avançats. La segona edició del FEAST es va organitzar l'any 2012 a la Universitat de Varsòvia. Alguns dels treballs d'aquesta segona edició es van compilar i publicar com a Rutkowski (2013). Aquest any 2015, a Barcelona, s'organitzarà la quarta edició del FEAST i també anirà seguida d'una escola d'estiu de tres dies.

Referències

- Aronoff, Marc, Irit Meir i Wendy Sandler (2005): The Paradox of Sign Language Morphology. Dins: *Language* 81, 301-344.
- Brentari, Diane (2010): *Sign Languages*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Corina, David P. i Heather P. Knapp (2006): Psycholinguistic and Neurolinguistic Perspectives of Sign Language. Dins: Matthew J. Traxler i Morton A. Gernsbacher (eds.), *Handbook of Psycholinguistics*. Amsterdam: Elsevier, 1001-1024.

- Eichmann, Hanna, Martje Hansen i Jens Heßmann (eds.) (2012): *Handbuch Deutsche Gebärdensprache. Sprachwissenschaftliche und anwendungsbezogene Perspektiven*. Hamburg: Signum.
- Herrmann, Annika i Markus Steinbach (2013): Satztypen in Gebärdensprache. Dins: Hans Altmann, Jörg Meibauer i Markus Steinbach (eds.), *Satztypen des Deutschen*. Berlin: de Gruyter, 786-814
- Marschark, Marc i Patricia E. Spencer (2003): *Oxford Handbook of Deaf Studies, Language, and Education*. Vol. 1. Oxford: Oxford University Press.
- Marschark, Marc i Patricia E. Spencer (2010): *Oxford Handbook of Deaf Studies, Language, and Education*. Vol. 2. Oxford: Oxford University Press.
- Matthewson, Lisa (2004): On the Methodology of Semantic Fieldwork. Dins: *International Journal of American Linguistics* 70, 369–415.
- Matthewson, Lisa (2006): Temporal Semantics in a Superficially Tenseless Language. Dins: *Linguistics and Philosophy* 29, 673-713.
- Meier, Richard P. (2002): Why Different, why the Same? Explaining Effects and Non-Effects of Modality upon Linguistic Structure in Sign and Speech. Dins: Richard P. Meier et al. (eds.), *Modality and Structure in Signed and Spoken Languages*. Cambridge: Cambridge University Press, 1-25.
- Nyst, Viktoria (2012): Shared Sign Languages. Dins: Roland Pfau et al. (eds.), *Sign Language. Handbooks of Linguistics and Communication Science (HSK)*. Berlin: Mouton de Gruyter, 552-574.
- Perniss, Pamela, Roland Pfau i Markus Steinbach (2007): Can't you See the Difference. Sources of Variation in Sign Language Structure. Dins: Pamela Perniss et al. (eds.), *Visible Variation. Comparative Studies on Sign Language Structure*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1-34.
- Pfau, Roland i Markus Steinbach (2011): Grammaticalization in Sign Languages. Dins: Bernd Heine i Heiko Narrog (eds.), *The Oxford Handbook of Grammaticalization*. Oxford: Oxford University Press, 681-693.
- Pfau, Roland, Markus Steinbach i Bencie Woll (eds.) (2012): *Sign Language. Handbooks of Linguistics and Communication Science (HSK)*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Rutkowski, Pawel (ed.) (2013): Sign Language Syntax from a Formal Perspective. Special Issue of *Sign Language & Linguistics* 16.2.
- Sandler, Wendy i Diane Lillo-Martin (2001): Natural Sign Languages. Dins: Marc Aronoff i Janie Rees-Miller (eds.), *The Handbook of Linguistics*. Oxford: Blackwell, 533-562.
- Sandler, Wendy i Diane Lillo-Martin (2006): *Sign Language and Linguistic Universals*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stokoe, William C. (1960): *Sign Language Structure. An Outline of the Visual Communication System of the American Deaf*. Studies in Linguistics Occasional Papers 8. Buffalo: University of Buffalo Press.
- Wilcox, Sherman i Phyllis P. Wilcox (2010): The Analysis of Signed Languages. Dins: Bernd Heine & Heiko Narrog (eds.), *The Oxford Handbook of Linguistic Analysis*. Oxford: Oxford University Press, 739-760.
- Zeshan, Ulrike (2004a): Interrogative Constructions in Signed Languages: Cross-linguistic Perspectives. Dins: *Language* 80, 7-39.
- Zeshan, Ulrike (2004b): Hand, Head, and Face: Negative Constructions in Sign Languages. In: *Linguistic Typology* 8, 1-58.

Enllaços d'Internet

COST: <http://www.cost.eu>

COST SignGram: <http://www.signgram.eu>

Congrés FEAST a Venècia, 2014: <http://virgo.unive.it/venicefeast/>

GALOES, eina de desenvolupament de gramàtiques en línia: <http://www.galoes.org/home>

Corpus LSC, IEC: <http://blogs.iec.cat/lsc/corpus/>

Corpus DGS, Hamburg: <http://www.sign-lang.uni-hamburg.de/dgs-Korpus>